

Урош Шуваковић

ЉУБИША МИТРОВИЋ И „ТВОРЦИ НОВИХ ПАРАДИГМИ У СОЦИОЛОГИЈИ“*

Монографија др Љубише Митровића, редовног професора Филозофског факултета Универзитета у Нишу и једног од најплоднијих српских савремених социолога, под називом *Творци нових парадигми у социологији*, коју је прошле године објавио реномирани београдски Институт за политичке студије, представља свеобухватан преглед главних, најутицајнијих социолошких теорија које су настале углавном на Западу у другој половини XX и у првим годинама XXI века.

У овој књизи, која је резултат дугогодишње ауторове посвећености критичком проучавању различитих теоријских струјања у светској социологији, професор Митровић у десет поглавља обрађује десет парадигматских социолошких теоријских праваца, при чему првих седам целина чине радови које је професор Љубиша Митровић публиковао у нашим еминентним научним часописима (*Facta Universitatis*, *Годишњак за социологију* и *Економика*) и у свом уџбенику *Општа социологија*, у периоду 1999-2008. година, док последња три поглавља представљају његове нове, оригиналне радове који се по први пут објављују у књизи која је пред нама.

Књига *Творци нових парадигми у социологији* започиње краћим предговором аутора под називом „Од плурализма парадигми ка интегрисаној парадигми у социологији“, у оквиру кога он, с позивом на *Томаса Куна*, одређује појам научних парадигми, али и наглашава да је у данашњој социологији, као реакција на редукцију теоријског приступа на искључиво један аналитички образац, с једне стране и на праксу хипертеоријске и хиперемпиријске подељености с друге стране, „изражено настојање ка стварању интегрисане парадигме, којом би се превладале једностраности, како теоријских тако и методолошких приступа (кроз интеграцију системског и акцијског, макро и микро приступа и др.)“.

Критичко представљање различитих социолошких парадигми професор Митровић започиње приказом теоријских схватања *Алена Турена* и његове „стваралачке метаморфозе“ у схватању основних субјеката друштвених промена – од друштвених покрета ка индивидуама. У наредном поглављу приказане су основне карактеристике теорије друштвених конфликта и теоријске поставке *Ралфа Дарендорфа*, *Луиса Козера* и *Рандала Колинса*, потом теорија комуникативног деловања *Јургена Хабермаса*, док се у четвртом поглављу разматра „допринос *Имануела Волерстина* мондологији и критичкој теорији глобалне транзиције светског система“, у оквиру кога се, у облику увода, даје и краћи приказ различитих схватања појмова мондијализације, глобализације и транзиције, с освртом на различита схватања и типологије српских социолога (*С. Болчић*, *С. Вујовић*, *М. Печујлић*, *З. Голубовић*, *М. Лазић*). Следи приказ теоријских ставова *Пјера Бурдијеа* посвећених критици неолибералне идеологије и старатегије

* Приказ књиге Љубише Митровића (2008) *Творци нових парадигми у социологији*. Београд: Институт за политичке студије, 1-121.

друштvenог развоја и његовог залагања као ангажованог интелектуалца, за кога Митровић констатује да је “оставио пример какав треба да буде интелектуалац у обнови хуманистичке науке и њене еманципаторске функције у савремености“. Шесто поглавље је посвећено приказу постмодерне западне социолошке теорије чији заговорници, како је устврдио Митровић, „одбацују класичне теорије `крупног формата`, универзалистичких претензија“, при чему су посебно приказане одлике парадигматских схватања *Фредерика Џејмсона* и *Жана Бодријара*. Следи поглавље посвећено парадигматском схватању информационог друштvenог развоја и „умреженог друштва“ *Мануела Кастелса*, теоретичара који у своја разматрања и истраживања „нових путева и актера друштвених промена“ уводи појам *информационог капитализма*, као битно различито друштво од индустријског капитализма. То ново, умрежено друштво, настаје 70-их година XX века из „три независна извора“: информацијске револуције, економске кризе капитализма и етатизма и њиховог реструктурирања и процвата друштвених покрета (студентског, за људска права, феминистичког, итд.). За разлику од *индустријализма* који је био оријентисан ка економском расту, *информатизам* је оријентисан ка развоју знања и креацији мреже. У осмом поглављу, приказано је теоријско схватање *Урлиха Бека* о рефлексивној модернизацији, ризичном друштву и глобализацији. Благодаречи Беку, у савремену социологију је уведен појам *ризичног друштва*, као „друштва науке, комуникационих и информационих средстава, сложених конгломерата група и моћи наспрам природе и изнад људи. Ови нови ризици не знају за границе, економске блокове и међународне савезе“ и постепено воде ка „самоурушавању цивилизације“. Бекова теорија, сматра професор Митровић, „има прадигматски карактер и по томе што је увео у науку и појам *друге модерне*, и што је учинио јасну концептуалну дистинкцију између појмова глобализације, глобалитета и глобализма“. Девето поглавље је посвећено социолошком доприносу *Вјечеслава Кузњецова*, као творца гекултурне парадигме и утемељивачу социологије културе мира. Пре излагања његових ставова, професор Митровић прави један шири осврт на досадашњи развој социологије као научне дисциплине у Русији и СССР-у, као и на садашње стање и перспективе развоја. Тим поводом он закључује да „ослобођена монотипне парадигме, доктринарности и догматизма, савремена социолошка мисао у Русији живи у знаку теоријског плурализма и дисциплинарне разуђености у социолошком систему. Рехабилитована је социолошка традиција у Русији“. У погледу теоријских ставова Вјечеслава Кузњецова, Митровић наглашава да се у његовом делу „налази најцеловитије формулисана парадигма гекултуре у савременој науци, као теоријско-методолошка основа за истраживање развоја, проблема безбедности и културе мира у свету“. Интерпретирајући појам гекултуре, Митровић указује да га Кузњецов схвата као „нову развојну и цивилизацијску парадигму, у чијем средишту је плурализам регионалних гекултурних генотипа, дијалог и партнерство различитих цивилизација“. Стога и не чуди да је на основу тих теоријских истраживања Вјечеслава Кузњецова дефинисан нови, *Московско-Шангајски модел* изградње мултиполарног светског поретка, као „незападни модел изградње мира у свету у XXI веку“. У десетом, уједно најкраћем, поглављу, аутор се осврће на пледоаје америчког социолога *Жорџа Рицера* за интегрисаном социолошком парадигмом, која би требало да превлада ограничености теорије социјалних чињеница (Диркем), теорије социјалних оријентација (Вебер) и теорије социјалног понашања (Скинер). Како професор Митровић указује, оваквим својим захтевом Рицер је на трагу својевремених иницијатива Питирима Сорокина у погледу интегрализма и теорије конвергенције,

као и Ван дер Бергера и Печујлића „у проблематизацији односа функционализма и марксизма у истраживању могућности њихове интеграције, да један служи за анализу система, а други социјалне динамике“.

Бавећи се творцима нових парадигми у социологији и самим њиховим парадигмама, професор Љубиша Митровић се није ослањао само на метод просте егзегезе, иначе тако карактеристичан за излагање друштвених теорија. Напротив, код излагања сваке од проучаваних парадигми код њега је остварен критички приступ. Тако се он упитно и критички односи према заокрету Алена Турена у погледу субјекта друштвених промена, од нових друштвених покрета ка појединцима. Митровић се пита о мотивима тог заокрета – да ли су они подстакнути „дубоким мутацијама савременог друштва – од модерног ка постмодерном или пак разочарењем у друштвене покрете као колективне актере у доба сумрака великих идеологија на крају XX века и на прагу новог миленијума“. Аутор врло јетко примећује како „у условима још увек класно подељеног друштва, са бројним облицима социјалне фрагментације, зенбудистичке медитације и загладаност у `свој пупак` атомизираним света појединаца, тешко да могу бити актер битних друштвених промена“. Није изостао ни критички однос према парадигматском схватању Мануела Кастелса за кога указује да оправдава и опортунистички се односи према глобалном настајућем капитализму, констатујући при том како „његове перспекције да ће једино САД постати глобални чувар мира у свету обеспокојавајуће делују“. Митровић се пита не чини ли тиме Кастелс „уступак не само ратној привреди Америке, њене хегемоније и мондијализованог капитала, него и не долази ли у сукоб са својим идеалима о могућем слободном и праведном друштву и будућности развоја човечанства?“.

Ако би се тражила „црвена нит“ која повезује Митровићев однос и став према свакој од изложених парадигми, онда се може рећи да је то хуманистички прилаз ангажованог интелектуалца. У критици коју упућује појединачним теоријским схватањима нема догматског приступа, али постоји јасна марксистичка основа тог критичког приступа, која се огледа првенствено у чињеници признавања и указивања на савремено постојање класног друштва и структуралних неједнакости, али и у немирењу са ставом о безалтернативности савременом (глобалном) капиталистичком моделу. У циљу даљег научног напретка, Митровић се снажно и експлицитно заузима, позивајући се на И. Волерстина и Е. Морена, за „велико отварање друштвених наука према природним и хуманистичким наукама, а посебно према савременој филозофији на путу изградњи нових синтеза“.

Књигом *Творци нових парадигми у социологији*, професор Љубиша Митровић дао је значајан допринос проучавању у нас социолошких теорија које су настале у другој половини XX и првим годинама XXI века. Оне до сада код нас нису биле систематски обрађене у једној књизи, тако да ће монографија професора Митровића осим научног пружити и драгоцен педагошки допринос као уџбеник у процесу наставе из области социолошких теорија на нашим универзитетима, што нам даје наду да ће се ускоро пред нама наћи и друго издање ове књиге, у коме ће – очекујемо – бити отклоњене не малобројне техничке грешке (најчешће у погледу бркања писама – ћириличног и латиничног, код исписивања текста на страним језицима), које тако реномиран издавач себи не би смео да приушти. Овом својом књигом професор Љубиша Митровић се придружује прегнућу које су у нашој земљи, у послератном развоју проучавања социолошких теорија и развоја социологије као научне дисциплине, започели Ј. Горичар, М. Поповић и В. Милановић, а наставили

Митровићеви савременици М. Пешић, М. Трипковић и П. Хафнер, у очекивању да ће, како сам наглашава, путем проучавања социолошких теорија закорачити кроз своје радове и социолози који припадају млађим генерацијама наших научника.